

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

- Alueellisten kuulemisten ja pyöreän pöydän keskustelujen jatkuvuus on tärkeää. Näiden toteutusta voisi kohdentaa eri lähtökohdista ja kokoonpanoilla ohjelmakauden eri vaiheissa.
- Sidosryhmäyhteistyön tulisi sisältää myös tutkimuslaitokset ja korkeakoulut aiheeseen liittyvän monitieteisen tutkimuksen, mutta myös ohjelman toteutuksen seurantaan ja vaikuttavuuteen liittyvän tiedon tuottamiseksi.
- Sidosryhmäyhteistyössä on järkevää hyödyntää jo olemassa olevia (tutkimus)verkostoja, esim. ETMU-verkosto, sekä teemapohjaisia paikallisia, alueellisia tai valtakunnallisia verkostoja.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

- Esim. terveydenhuollossa, laajalti sosiaalipalveluissa, asumiseen liittyvissä kysymyksissä.
- Koulutuksen tai työelämän siirtymävaiheissa sekä näihin liittyvässä ohjauksessa.
- Viharikosten tunnistamisessa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

- Koulutuksellinen tasa-arvo.
- Työyhteisöjen vastaanottavuus ja osallisuuden vahvistaminen (ts. ei ainoastaan rekrytointi).
- Islamofobian torjuntaan liittyvät toimet.
- Kielitietoisuus koulutuksessa ja työelämässä, myös laajasti yhteiskunnan eri osa-alueilla, on keskeinen osa yhdenvertaisuuden toteutumista.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

- Laadullinen seuranta, kokemuspohjaisen tiedon kerääminen yhteistyössä eri ryhmien kanssa.
- Eri tilastot ja näiden kokoaminen.
- Työelämässä yhdenvertaisuusohjelmien toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta, sekä tähän liittyvät ohjeistukset ja koulutukset.

Muut kommentit

- s. 9. "Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Suomen ulkomaalaistaustainen väestö voi kasvaa vuoteen 2040 mennessä miljoonan henkilöön. Tämä haastaa hallintoa nykyistä huomattavasti laajemmin. Yhdenvertainen viranomaistyö tukee yhteiskunnallista osallisuutta ja eri väestöryhmien kokemusta kuuluvuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan." > Ohjelmassa voisi todeta, että tämä on tavoite, johon pyritään, mutta joka edelleen vaatii vahvistamista ja aktiivista seurantaa. Eli voisi tuoda esiin myös 'yhdenvertaisen viranomaistyön' haasteet tai ongelmakohdat, ja kertoa, miten näihin epäkohtiin puututaan ja niitä korjataan nykyistä tietoisemmin ja systemaattisemmin.
- s. 9. "Moni Suomessa syntynyt ulkomaalaistaustainen nuori on kokenut arkiympäristöissään rasismia sekä syrjivää kohtelua, ja se aiheuttaa turvattomuutta ja ulkopuolisuuden kokemusta." > Heidän kohdallaan, kuten myös esimerkiksi romaninuorten kohdalla, arkielämän syrjinnän lisäksi on erityisen tärkeää tuoda esiin rakenteellinen syrjintä liittyen mm. koulutukseen, uraohjaukseen ja työllistymiseen.
- s. 9. "Myös kansalaisjärjestöjen ja uskonnollisten yhdyskuntien toimilla on suuri merkitys, koska niillä on viranomaisia läheisempi yhteys eri taustaisten etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen yhteisöihin." > Tämä pitää tietenkin paikkaansa, mutta samaan aikaan on oleellista muistaa, että vastuu antirasistisesta työstä ei voi olla syrjinnän ja rasismin kohteina olevilla yksilöillä ja ryhmillä.
- s. 10. "Valtionhallinnon lisäksi työhön tarvitaan mukaan paikallistason toimijat, eli kunnat, hyvinvointialueet ja muut viranomaiset. Yhteistyötä tehdään toimenpideohjelman toimeenpanon aikana laajasti yhteiskunnan eri toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen kanssa." > Tähän kohtaan tulee lisätä mukaan korkeakoulut ja tutkimuslaitokset, jotka tuottavat relevanttia tutkimustietoa toiminnan taustalle ja sen seurantaan/vaikuttavuuteen liittyen. On myös huomattava, että kansalaisjärjestöjen todelliset toimintamahdollisuudet ovat merkittävästi heikkenemässä niihin kohdistuvien rahoitusleikkausten takia.
- s. 11. "Edesautamme dialogia hankalista aiheista yhteiskunnan eri tasoilla" > Mitä ovat hankalat aiheet, joihin tekstissä viitataan, voisiko niistä mainita esimerkkejä?

- s. 11, luku 1.3.3 Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys > On tärkeää, että työnantajien tietoisuutta ja osaamista parannetaan. Tämän lisäksi tulee panostaa työyhteisöjen osaamiseen työntekijöiden osallisuuden ja kuuluvuudentunteen vahvistamiseksi. Kyse on jatkuvuudesta ja luottamuksen rakentamisesta työn arjessa, jotta myös ongelmallisia tilanteita tai syrjiviä käytäntöjä osattaisiin tunnistaa ja korjata.

- s. 36, kohdassa 6.1 mainitut läpileikkaavat toimenpiteet ovat perusteltuja, samoin kohdan 6.2 toimet.

- s. 38, Racistisen häirinnän ja väkivallan torjunta > Aihe on erittäin tärkeä ja vaatii vahvaa panostusta. Tässä mainittuun työryhmään tulisi lisätä tutkijaedustus, tai vähintään kutsua eri tutkijoita kuultavaksi.

- Teeman läpileikkaavat toimenpiteet, s. 39: Minkä vuoksi on syytä selvittää eri uskontokuntiin kuuluvien määrää, mihin tätä tietoa aiotaan käyttää? Hyviä määrällisiä arvioita on jo olemassa alan tutkijoiden tekeminä.

Entä mitä tarkoittaa ”hyvän keskustelukulttuurin koordinaatioverkosto”? Tätä voisi tarkentaa.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Siirtolaisuusinstituutti kiittää lausuntopyynnöstä. Lausunnon ovat kirjoittaneet erikoistutkija Sari Vanhanen, erikoistutkija Pekka Kettunen ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen.

Toimenpideohjelman tavoite on linjata ja tukea yhdenvertaisuuden vahvistamista ja edistää syrjinnän vastaista työtä yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kattavasti eri hallinnonaloilla. Nähdäksemme on tärkeää, että kaikki ministeriöt ovat mukana ohjelman toteutuksessa.

Toimenpideohjelman toteutuksen aikana tulisi olla tilaa huomata ja käsitellä myös tällä hetkellä osin piiloon jääviä tai uusia ilmiöitä, jotka ovat syrjiviä eri väestöryhmiä kohtaan (esim. viimeaikainen keskustelu S2-opetukseen liittyvistä ongelmista). Tällaisten ilmiöiden tunnistaminen edellyttää laaja-alaista seurantatietoa, ja tämän kokoaminen puolestaan aktiivista verkostotyötä sekä monialaista tutkimusyhteistyötä. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen roolin tulisi näkyä toimenpideohjelmassa nykyistä vahvemmin.

On hyvä, että nuorten yhdenvertaisuus ja osallisuus on valittu yhdeksi toimintaohjelman läpileikkaavaksi linjaukseksi. Olisi kuitenkin tärkeää, että lasten ja nuorten syrjivät kokemukset ja niihin liittyvät rakenteelliset epäkohdat sekä niiden korjaaminen olisivat toimenpideohjelman keskiössä vieläkin selvemmin ja konkreettisemmin. Vastaavasti ikääntyneiden, tässä yhteydessä myös eri kieli- ja kulttuuritaustaisten henkilöiden, palvelutarpeet tulisi yhtä lailla tuoda esiin ja tunnistaa nykyistä selvemmin eri ministeriöiden toimialoilla (esim. asuminen, terveys, henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi). Syrjinnän tarkastelussa risteävän syrjinnän käsitteen avulla voidaan tarkastella syrjinnän moniperusteisuutta ja kasautumista tiettyjen sosio-demografisten tekijöiden mukaan.

Ohjelmaluonnoksen mukaan "politiikkatoimista huolimatta rasismia ja syrjintää esiintyy suomalaisen yhteiskunnan eri palveluissa ja tasoilla" (s. 17). Lisäksi Suomea on kehoitettu lukuisia kertoja tehostamaan rasismiin puuttumista (s. 21). Tarvitaan siis asenteisiin vaikuttamista esimerkiksi median ja julkisen sanan kautta. Rasistinen kielenkäyttö ja maahanmuuttajien rasistinen ryhmittely sekä etnisperustainen yleistäminen tulee asettaa erityiseen seurantaan. Tutkimukseen panostamalla olisi tarvetta analysoida erityisesti rakenteellista rasismia sekä valkoisen valtaväestön piilorasismia ja asenteita. Kasvatuksen ja koulutuksen eri asteilla (ml. perusopetus, toinen aste, korkeakoulu) tulee lisätä antirasistista koulutusta.

Monet tutkimukset osoittavat etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen Suomessa, erityisesti afrikkalaistaustaisten, muslimien ja romanien kohtaavan arjessa ja työhaussa rasismia ja syrjintää. Antisemitismin ohella tulisikin huomiota kiinnittää myös muiden uskonnollisten ja etnisten ryhmien kokemaan syrjintään. Esimerkiksi islamofobian torjuminen vaatii asenteiden tietoista työstämistä yhteiskunnan eri tasoilla.

Pellander Saara
Siirtolaisuusinstituutti

Kanervo Katri
Siirtolaisuusinstituutti - Erikoistutkija Sari Vanhanen, erikoistutkija Pekka Kettunen ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen